

Şəddat Cəfərov dövrümüzün ən görkəmli nəşirlərindən biridir. Demək olar ki, bütün həyatını kitab poliqrafiyasına həsr edib. Əlbəttə, jurnalistlik fəaliyyəti də kifayət qədər genişdir və elə bunun özünü də diqqətdən kənar saxlamaq olmaz. Kimsəyə sırr deyil ki, bir çox görkəmli publisistlərin, yazıçıların və eləcə də, ədəbi düşüncə ustalarının yolu mətbuatdan, jurnalistikadan keçib.

Uzun illər ərzində Şəddat Cəfərov da mətbuat sahəsində fəallığı ilə seçilib, dövrün ciddi problemlərinə münasibət bildiren yazılarla çıxış edib. Və beləliklə, öz həyatını sözə bağlayıb. Yumorlu hekayələr, ədəbi-bədii lövhələr yazıb, eyni zamanda yaxından tanıdığı, yaradıcılığına bələd olduğu görkəmli sənətkarların əsərlərinə də ədəbi düşüncələrlə münasibət bildirib. Bu da istər-istəməz onun həyatında mənəvi tələbata çevrilib.

Bir məsələni ayrıca qeyd etmək lazımdır. Şəddat Cəfərov ədəbi düşüncələrini yazmağa birdən-birə gəlməyib. Demək olar ki, bu janra müraciət edənə qədər yarım əsrlik yol qət edib. Azərbaycanın görkəmli söz-sənət adamları, şairləri, yazıçıları, tənqidçiləri, eləcə də publisistləri ilə yaxından dostluq münasibətləri, nəhayət, yaradıcılıq əlaqələri ilə özünü təsdiq edib.

Özü bu barədə maraqlı bir mülahizə bildirir: "Yanıma gələn müəlliflərin kitablarını əslində peşə vərdişimlə bağlı olaraq həmişə diqqətlə izləyirəm. Bir çox hallarda nəşr üçün təqdim olunan kitabın bədii məziyyətləri mövzusu, sənətkarın özünüifadə imkanları diqqətimi o qədər çəkir ki, fikirlərimi müəlliflərlə bölüşməli oluram. Demək olar ki, həmişə həmin müəlliflər məni maraqla dinləyir. Bir növ əsərləri haqqında ilkin məlumatı həvəslə qəbul edirlər. Nəhayət, axırda demək olar ki, hamısında belə bir müraciət olur; yaxşı olar ki, elə bu dediklərini yazasan. Mən də həmişə bu müraciətlər haqqında düşünmüşəm. Ancaq hər vaxt belə qənaətdə olurdum ki, hər kəsin öz işi var. Bu sahənin də öz biliciləri öz sözlərini deməlidirlər. Ancaq elə bir vaxt gəldi ki, ayrı-ayrı zamanlarda tanış olduğum müəlliflər haqqında təzədən düşünməli oldum. İndi onların bir çoxu həyatda yoxdur, ancaq mənimlə bağlı çox maraqlı xatirələri var. Dostluq münasibətləri, yaxından ünsiyyət yaddaşda obrazı yaratmağa kömək edir. Axır ki, mən də ədəbi düşüncələrimi yazmağa qərar verdim. Bunun üçün ən münbit zəmin "Kredo" qəzeti oldu. Yazıların ardıcıl çap olunması, müəyyən oxucu əhatəsinə çatması, yazılarım haqqında səmimi rəyləri eşitməyim məni ilhamlandırır. Ədəbi qeydlərimin hamısının əsasında ayrı-ayrı sənətkarlarla bağlı xatirələrim, düşüncələrim dayanır". Şəddat Cəfərovun bu düşüncələri bizə imkan verir ki, onun ədəbi qeydlərinin yaranması üçün əsas stimul olan məqamlara xüsusi diqqət edək. Sənətkarın yazdıqları xalq üçündür. Ancaq bir çox hallarda sənətkarın yazdıqlarını, yaratdıqlarını kütləvi oxucuya, yəni hər kəsə çatdırmaq da vacibdir. Bunun üçün hər kəsin başa düşəcəyi dildə izahlar vermək, təqdim olunan əsərin ən yaxşı cəhətlərini insanlara çatdırmaq və başlıcası, müəllifi sevdirməkdir.

Şəddat Cəfərov, demək olar ki, bütün ədəbi düşüncələrində yazıya xatirələri ilə başlayır. Müəlliflə ünsiyyət tarixini yada salır. Nəşr etdiyi kitabın poliqrafiya seçimini göstərir. Və nəhayət, yazmağa qərar verdiyi əsərin dəyərli cəhətlərinin şərhinə başlayır.

Hər bir yaş dövrünün özünəxas düşüncə tərzini var. Şəddat Cəfərovun da "Əzəldən bağlıyam söze" adlı çox

Payızın gözəl gülləri

Şəddat Cəfərovun ədəbi düşüncələri haqqında qeydlər

cildliyinə toplanmış yazılarda həyata, cəmiyyətə dünya görmüş bir müdrikin ağır, ağayana, təmkinli düşüncələri əsas ifadə tərzini kimi diqqəti cəlb edir.

Mənəvi mühitimizin böyük ziyalıları, ömrünü, taleyini vətənin mənəvi yüksəlişinə həsr etmiş insanlar var ki, onlar həmişə bir məktəb kimi öyrənilməlidir. Bu baxımdan Şəddat Cəfərovun həyatı sanki canlı bir romandır. Romanlar isə adətən həyat haqqında dərin və əhatəli bilgi verir. Şəddat Cəfərovun dünyagörüşü, həyat ideali sözün həqiqi mənasında cilalanıb. O, yaşın imkan verdiyi qədər təcrübə ilə bilgilərini, təəssüratlarını birləşdirir. Yaşayan, yaradan insanlar üçün bu çox qiymətli dir. Axı, insanlar ömrün baharını da keçir, qızmar yayından da ötür, payızına gəlir, amma yenə qəlbi yaradıcılıq eşqi ilə döyünür. Bu baxımdan, Şəddat Cəfərovun da ədəbi və əməli fəaliyyəti yenə öz tövründədir. Çünki onun yaradıcılığının indiki səhifələri sanki zamanın ötüb-gətmiş baharını təzədən yaşayır. Elmi axtarışlarında da, ədəbi-publisistik yazılarında da və ən başlıcası, böyük zəhmət və intellekt tələb edən poliqrafiya sahəsində də yorulmazlıq gücünü göstərə bilir.

Şəddat Cəfərov heç vaxt ruhdan düşməyib. Həyatının indiki çağlarında da kifayət qədər güclü həyat eşqi ilə ömrün daha yuxarı pillələrinə doğru irəliləməkdədir. Mənə elə gəlir ki, bu tipli müəlliflərin həyat obrazlarının təmsalında payızı elə insan obrazı ilə birgə görmək mümkündür. Çünki bu tipli insanların coşqun həyat sevgisi təlqin edir ki, payızı qüسسə-kədərlər kimi yaşamayaq.

Mənə elə gəlir ki, insanlara həyat eşqi aşılayan yazılar və həyat sevgisi ilə dolu olan yazıların müəllifləri payızı həyatımızın gözəllikləri kimi üzə çıxara bilir. Bu həm də coşqun həyat istəyinin, yaradıcılıq eşqinin qeyri-adi bir zaman dövrüdür.

Şəddat Cəfərovdan danışmaq bəs edir ki, biz yaradıcılıq payızının məziyyətlərini bütün əlvanlığı ilə göstərə bilək. Çünki payızda ilin əvvəlindən ötən zamanın necə keçməsinə dəyər verilir. Bu mənada həyatın payızında sözü ilə cazibədarlıq yaradan orijinal mənzərələr müəllifi kimi tanınan Şəddat Cəfərovun qeydləri çox dəyərlidir. Zənnimcə, Şəddat Cəfərovun yazılarında payızı çəkən rəssamın təəssüratları var. Bu təəssüratlarında ömrün ən müxtəlif çağlarına elə maraqlı qayıdışlar var ki, biz həmin ötən çağları bütün canlılığı ilə təsəvvür edə bilirik.

Həyat qeyri-adi təəssüratlar mənəviyidir. Və zənnimcə, Şəddat Cəfərovun yazdıqlarında həyatın cazibədarlığı, cəzətmə gücü kifayət qədər özünü göstərə bilir. Çünki bu yazılarda yaşamağa çağıran hisslər və duyğular var.

Şəddat Cəfərovun həyat yolunda çoxlu acılı-şirinli hadisələr baş verib. Bu yollar dalğalı, enişli, yoxuşlu olub. Elə bununla da onun həyatına bu ağı, qaralı günlər, bu qeyri-adi həyat burulğanları zənginlik bəxş edib, əlvanlıq qatıb.

Şəddat Cəfərovu bir şəxsiyyət kimi görürük. O, bütün əxlaqi, mənəvi kriteriyaları ilə mühitinə mümkün qədər faydalı işləri ilə xidmət göstərmək istəyir. Şəxsiyyətlərin yolu həmişə işıqlı olur. Bu işığın mahiyyəti özündən sonra gələn nəsilləri daha uğurlu yola sarı dəvət edir.

İnsan özündən sonra gələn nəsillərin həyatını, həyat yolunu daha aydın göstərmək üçün gərək öz təcrübəsini, qazandığı bilikləri, bir sözlə, öz məzmununu yazıb gələcəyə əmanət etsin. Bu mənada Şəddat müəllim də yazır, yorulmadan davam edir yaradıcılığa. Yazı ilə, yaradıcılıqla yaşamağın özü çox dəyərlidir. Qaynar bir həyat yaşamaq, zəhmətdən bezməmək, usanmaq insanın əməli fəaliyyəti ilə tamamlananda onun özünəxas, aydın bir yolu görünür.

Bizim "Kredo" qəzetinin hər sayında onun imzası görünür. Tanıdığı görkəmli sənət adamlarının kitablarını təhlil edir, təəssüratlarını hər kəslə bölüşməyə çalışır. Bu yazılar göstərir ki, onun yaradıcılıq yolu əslində öz həyatından güc alır. Bütün həyatı onun üçün əsil təcrübə məktəbidir. Bir vaxt belə deyirdilər ki, o şəxslərin qocalmağa haqqı var ki, gəncliklərində qazandıqları həqiqətləri yeni nəsillərə danışa bilsinlər. Əlbəttə, bu həqiqətlər yeni nəsillərin mənəvi yüksəlişinə təsir göstərmək gücündədirsə.

Sözün həqiqi mənasında Şəddat Cəfərovun həyat yolu yaradıcılığı ilə birgə, əməli fəaliyyəti ilə birgə yeni nəsil üçün mənəvi dərslikdir. O, poliqrafiya, nəşriyyat işi sahəsində sözün həqiqi mənasında bir məktəb yaradıb. Eyni zamanda işini, fəaliyyətini elmi tədqiqatları ilə uyğunlaşdırıb və ədəbi-bədii yaradıcılıqdan da qalmayıb. Bu günün Şəddat Cəfərov məktəbi ilə yaxından tanış olan, bu məktəbi öyrənmək istəyən bir şəxs kimi bütün açıqlığı ilə deyirəm: onunla dostluq səviyyəsində doğmalığ ünsiyyətim mənə çox şey bəxş edib. Ən başlıcası, həyat hadisələrinə səbirli və təmkinli münasibət baxımından. Bu bir payız doğmalığıdır. Bu payızın gətirdiyi fərhəli duymaq üçün gərək istinad ünvanını yaxşı tanıyasan.

Şəddat Cəfərov yerindən-yurdundan ayrılmayan adamdır. Bizə elə gəlir ki, əgər sənətkar özünün tarixi keçmişindən, xüsusilə, uşaqlıq yaddaşından ayrılmayıbsa, o, Vətən üçün, xalq üçün ən gərəkli insandır. Bu mənada, Ş.Cəfərov Bakıda doğulub böyüyüb də, hətta uşaqlıq yaşının bir çox illərini Lənkəranda - doğma Gərmətük kəndində yaşasa da, onun üçün əsas məkan - yəni yaddaş məkanı Azərbaycan olub. O, indi də böyük fəxrətlə Bakıda yaşadığı uşaqlıq çağlarını orta məktəb illərini xatırlayır. Düşüncələrində, söhbətlərində insanların bir-birinə doğma münasibətlərini xüsusi kövrək duyğularla xatırlayır. Ancaq doğma Cənub bölgəsini də heç vaxt yaddan çıxarmır. Ayrı-ayrı vaxtlarda Lənkəran bölgəsində yaşayan doğmalarına tez-tez baş çəkir, özü söz-sənət adamı olduğundan bölgədə yaşayan şairlərlə, yazıçılarla, alimlərlə sıx ünsiyyətini daim qoruyur, görünür, elə bu səbəbdən də onun görkəmli alim Yədulla Ağazadə, Əlirza Əliyev, Elşad Səfərli, şairlər, yazıçılar - Qafar Cəfərli, Ağamir Cavad... və qeyriləri haqqında dəyərli yazıları elə bu doğmalığın bəhrəsi olaraq yazıya gəlir.

Elşad Səfərlinin "Türkanə söz"ü haqqında silsilə yazıları sözün həqiqi mənasında dəyərli elmi-tədqiqat nümunəsi kimi zaman-zaman diqqətə çəkiləcək. Bu yazıda Nizamının türklüyü, türk ruhuna sevgisi qabarıq şəkildə öz əksini tapır.

Ş.Cəfərovun Elşad Səfərlinin "Türkanə söz"ü ilə bağlı qeydləri bir çox cəhətdən dəyərlidir. Bu gün Nizamiyə doğru uzanan yad əllərə, yad nəzərlərə ən tutarlı cavab kimi uzun müddət yaddaşımızdan silinməyəcək.

Ş.Cəfərovun bir yazısı haqqında da ayrıca danışmağa dəyər. Bu da "Fəxrimiz Həzi Aslanov" publisistik qeydləridir. Bu yazıda o, müharibə dövrünün xatirələrini yaddaşına gətirir və nəhayət, Musa Bağırov kimi görkəmli bir jurnalistin xidmətlərini xatırlayır. Bu jurnalistin Həzi Aslanova ikinci dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı fəxri adının verilməsi ilə bağlı bir məntiqi nəticəsi var. Sanki Ş.Cəfərov Musa Bağırovun özünü o böyük epoxanın qəhrəmanı olaraq təqdim edir. M.Bağırovun "Sərkərdənin taleyi" kitabı haqqında qeydləri Ş.Cəfərovun ən uğurlu yazılarından biridir. Biz Ş.Cəfərovun qeydləri arasında unudulmaz Şamil Şahməmmədov haqqında yazıya da rast gəlirik. Bu da qədirşünaslığın ən dəyərli nümunələrindən biri kimi hər vaxt xatırlana bilər.

Şəddat Cəfərovun bir-birindən fərqli, dəyərli yazıları bu kitaba cəm olub. Kitab "Ulu Zəlimxan, ulu saz" yazısı ilə başlayır. Bu da təsadüfi deyil. Görkəmli sənətkarın məşhur "Saz" poemasını Şəddat Cəfərov miniatür kitab şəklində çap edib. Bu barədə qeydlərində deyir: "Z.Yaqubun "Saz" poeması ruhi etibarilə Azərbaycan xalqının tarixi taleyini özündə ehtiva edir. Şübhəsiz, Zəlimxan Yaqub da sazın Azərbaycan tarixində necə rol oynadığını, mənəvi mühitimizin tarixi nizamının qorunmasında saz havalarının nəyə qadir olduğunu yaxşı bilirdi. Biz kitabı nəşrə hazırlayanda "Saz" poemasının ayrı-ayrı fəsilələrini diqqətlə oxuduq. Poemanın giriş hissəsini, demək olar ki, bütövlükdə miniatür kitaba daxil etdik. Böyük Zəlimxanın ölməz poetik ruhu ilə çağlayan misralar "Saz" miniatür kitabında ilk səhifələrdə yer aldı:

Sənsiz mənim bir məclisim,
Bir şənliyim olarmı heç?
Adın ilə öyünməyə,
Ahanginlə döyünməyə,
Sənəm sözlə dolarmı heç?
Qorqud dədəm, ozan babam!

Qılınc belə kəsəmməzdi,
Sənin aqlın, huşun kimi.
El-obanın üstə sarı
Dərd gələndə qoşun kimi,
Bir qorupun sehri ilə
Qəm səfini pozan babam!

Hər gün sənə oğlun kimi,
Dürlü-dürlü salam dedim.
Yaratdığın hikmətlərə,
Öz səngərim, qalam dedim.
Arzuladım, bahar sevgim
Heç görməsin xəzan, dedim!

Zəlimxanın ölməz ruhu bu misralarda sözbəsöz özünü diktə edir. O, sazın ruhu altında gəzişmələrlə xalqımızın tarixinə nüfuz edir, sazı səngər, qala kimi tərənnüm edir. Saz ruhunu bahar və xəzan duyğuları arasında tərənnümə çəkir. Sazın olduğu yeri xalqın, vətənin baharı kimi görür". Müəllifin ədəbi-publisistik düşüncələri ilə sənətkarın, görkəmli şairin poetik duyğuları burada çox ustalıqla bir-birinə qovuşur. Bu da əslində oxucu marağını təmin etmiş olur.

(Davamı 11-ci səhifədə)

(Əvvəli 10-cu səhifədə)

Şəddat Cəfərov ayrı-ayrı dövrlərdə radio və televiziyanın da görkəmli xadimləri ilə yaxından dostluq münasibətləri saxlayıb. Onların bir çoxu ilə xatirələri də var. Bu barədə maraqlı düşüncələrlə fikirlərinə aydınlıq gətirir: *“Hərdən məni radioya müxtəlif məsələlərlə bağlı çıxışlara dəvət edirdilər. Mən radioda Azərbaycan radio sənətinin (bəli, mən bunu sənət adlandırırım) aparıcı simaları ilə çox görüşmüşəm. Onların arasında Valid və Ofelya Sənanilər, Davud Əhmədov, Sabir Ələsgərov, Aydın Qara-*

dağlı və əlbəttə ki, həm də bizim Qara Tağızadə var idi. Verilişdən əvvəl və yaxud da sonra qısamüddətli görüş-söhbətlər olurdu. Mən Qara Tağızadəni ona görə “bizim Qara” adlandırırım ki, aramızda xüsusi ünsiyyət yaranmışdı. Mən həmişə ona deyirdim ki, mənə bələdçi ol, gedək Şuşaya. O da söz altında qalmırdı: “Sənin özün elə bir karvan başçısısan. Camaatı yığ apar Şuşaya, özün də hələ yolda qonaqlıq ver”.

Mən bunu çox istəyirdim, ancaq elə oldu ki, başımızın açılan, dünyanı bir gözü dolusu görmək istəyən vaxtımızda aləm qarışdı. Sovetlər çökdü. Mən deyirdim ki, azadlıq amalını ilk alqışlayan zümrələrdən biri də radio diktorları idi. Çünki onlar ilk xəbərləri, ən təzə xəbərləri oxuyub studiyadan çıxanda azadlıq nəfəsi gətirən xəbərlərin emosiyası onların görünüşündə üzə çıxırdı. Mən bunu Qara Tağızadə-də də, digərlərində də hiss edirdim. Əlbəttə, Qara Tağızadə bir məktəb idi”. Bu tipli qeydlərdə biz Azərbaycanımızı rəvan nitqi ilə dünyaya çatdıran diktorlarımızın maraqlı obrazları ilə tanış oluruq.

Onu da deyim ki, Şəddat Cəfərov bir çox hallarda yaddan çıxmış, unudulmuş sənətkarların həyatına diqqəti yönəldir. Onların yaradıcılığı haqqında məlumatlar verir, kitablarını nəşr edir. Bir sözlə, bizim yaddaşımızı oyaq saxlamağa çalışır. Onun kitabda maraqlı bir yazısı verilib; “Yaddan çıxmayan hambal, yaxud Əhməd Rumlu möcüzəsi və “Qəzəllər” kitabı üzərində düşüncələr”. Bu yazıda biz Əhməd Rumlu ilə tanış oluruq. Buhəmin Əhməd Rumludur ki, “O olmasın, bu olsun” filmində hambal rolunu ifa etmişdir. Müəllif bir çox hallarda

ədəbi portretlərini işləyərkən dövrün mühüm tələblərini də diqqətə çəkməyə çalışır. Professor Yədulla Ağzadənin “Professor Məsud Mahmudov - 70” seriyasından buraxılan “Ömür kitabından səhifələr” monoqrafik əsərinə diqqəti yönəldir. Beləliklə, yeri gəldikcə Şəddat Cəfərov müəlliflərin maraqlı düşüncələrindən də yerindəcə yararlanana bilir. Yədulla Ağzadənin bu qeydləri maraqlıdır: *“İnsanı tam oxumaq, tam duymaq çox çətinidir, bəlkə də buna ehtiyac yoxdur. Ona görə də professor Məsud Mahmudova həsr olunmuş bu kitabı ömür kitabı yox, ömür kitabından səhifələr adlandırmaq daha düzgün olardı. Bu kitab onun bütün ömür yolu deyil, yaşadığı mənalı ömrün fragmentləri, ayrı-ayrı səhifələridir”.* Zənnimcə, elə bu qeydlərin özü də Şəddat Cəfərovun yaradıcılıq üslubunu müəyyənləşdirməyə, dəstixətini təsəvvür etməyə bəs edir. Onun Ağamir Cavadın, Nijad Mikayılzadənin və digərlərinin yaradıcılığı ilə bağlı qeydləri maraqla oxunur. Ş.Cəfərovun mövzu rəngarəngliyi özünün ədəbi mühiti, müşahidəsindən başqa, həm də nəşirlik fəaliyyəti ilə çox bağlıdır. Bəlkə də, o, Azərbaycanın tanınmış şairi, publisisti Həvva Adəmsoy haqqında kifayət qədər məlumatlı olmazdı. Ancaq H.Adəmsoyun “Şeyx Şamil” tarixi-

publisistik romanını nəşr etməsi ona imkan verib ki, bu müəllifi də yaxından tanıсын. Yazı-pozu adamlarının ən böyük xoşbəxtliyi ondan ibarətdir ki, onlar müşahidə etdikləri, oxuduqları əsərləri yaddaşlarında canlı olaraq qoruyub saxlayırlar. Biz Şəddat müəllimin H.Adəmsoyun “Şeyx Şamil” tarixi-publisistik romanı haqqında yazdığı düşüncələrdə onun tək-cə müəllifə səmimi münasibətini hiss etmirik, həm də Ş.Şamilin özünə doğma yanaşmasını müşahidə edirik. Axı Ş.Şamil Qafqaz xalqlarının, həm də əslində, Azərbaycan xalqının sonsuz sevgi ilə xatırladığı xalq qəhrəmanıdır. Ş.Cəfərovun qeydlərində H.Adəmsoy, Ş.Şamil və ümumiyyətlə, dağlı mühiti ilə bağlı bir çox məsələlər Azərbaycan mədəni mühitinə doğru istiqamət ala bilir.

Ümumiyyətlə, “Əzəldən sözə bağliyam” kitabını vərəqlədikcə Azərbaycanın sözün həqiqi mənasında geniş və rəngarəng xəritəsini səyahət edə bilirik. Xalqımızın ən dürlü adət-ənənələri, tarixi gerçəklikləri onun yazılarında bu və ya digər dərəcədə öz əksini tapır. Bizə elə əlir ki, oxuculara təqdim olunan çox cildlikdə Ş.Cəfərovun mədəni mühiti oxucular üçün daha dolğun əhatə olunub. Əlbəttə, hələ ki, I cilddən söhbət gedir.

Şəddat Cəfərovun yazıları həm də dövrün mədəni mənzərəsini göstərə bilir. “Əzəldən bağliyam sözə” kitabı ilə Şəddat Cəfərov ədəbi mühitimizə çox səmimi düşüncələrini çatdırır. Səmimi söz isə hər vaxt insanlar üçün bir işıqdır.

Əli Rza XƏLƏFLİ

06.04.2023